

ÖVER HAVET  
FINNS ETT LAND

DICK ALBERT MALIKS

## Frihet

**D**Å ALBERTS fyllde sju år var det dags att börja skolan. Om vädret tillät brukade barnen gå barfota till Skatre, eftersom de bara fick ett par skor om året. I trakten fanns det fortfarande gott om tyskar med gevär som bevakade vägarna och krävde att man skulle visa upp papper på vem man var. Oftast hade han sällskap av syskonen och tyskarna brukade för det mesta bara vifta dem vidare då de kom gående på den dammiga Liepajavägen. De var bara barn, vad kunde de göra? Alberts tyckte om skolan och gjorde sitt bästa för att bli bra på läsning och räkning. På vägen hem brukade storsyskonen skoja med honom.

»Nå Alberts, nu skall vi se vad du kan«, kunde de säga och härma lärarna i skolan. »Vad är tio plus tre?«

Om det blev fel skrattade bröderna åt honom. Då brukade Zuzana säga till dem att inte retas. Hon var snäll. Henne tyckte han bäst om. Efter skolan brukade mor bjuda på smörgås och mjölk innan det var dags för Alberts att hämta korna som betade på andra sidan skogen. Han var rädd för träden, de var så stora och det blev så mörkt där inne mellan trädstammarna. Men med en pinne i handen gick det lite bättre. När han ropade på Vita, Aija och Arnis, började de långsamt gå mot honom och följa stigen tillbaka till sina bås. Varje dag samma sak.

1917 förändrades allt runtomkring honom. Far sa att Ryssland höll på att förlora kriget och att Tyskland nog skulle vinna. Hur skulle det då gå för Lettland? Skulle Lettland

bli tyskt? Ja, det här var frågor som Alberts inte förstod så mycket av, men i mars 1918 blev det nästan som far hade sagt. Ryssland slöt fred med Tyskland och gav bort Lettland till tyskarna. Fast bara åtta månader senare förlorade axelmakterna första världskriget och då förändrades allt igen. Tyskland förlorade världskriget men ville inte lämna Lettland, vilket fredsavtalet bestämt att de skulle göra. En lettisk regering under Karlis Ulmanis bildades och året därpå, den 18 november 1918, förklarade sig Lettland självständigt. Samtidigt i Ryssland, hade bolsjevikerna under Lenin kommit till makten i oktoberrevolutionen 1917. Ett fritt Lettland var inget som vare sig Lenin eller tyskarna som fanns kvar i landet accepterade. I december 1918 strömmade ryska trupper in i landet och inom kort hade de tagit Riga. Ullmanis fick fly från såväl tyskar som ryssar, men lyckades rädda sig genom att ta sig ut till ett brittiskt krigsfartyg som ankrat upp utanför Liepaja. Västmakterna och de lettiska trupperna, där bland många andra, bröderna Jekabs och Mikelis deltog, tvingade så småningom tyskarna att uppfylla fredsavtalet och lämna Lettland. Inom kort tvingades också ett av kriget försvagat Ryssland bort från landet. Den 27 maj 1920 utropades så slutligen den självständiga och oavhängiga republiken Lettland. Den nya staten erkändes snart av såväl Tyskland som av Ryssland samt övriga europeiska stater och länder runtom i världen. I fördraget med Ryssland hette det högtidligt att »Ryssland för evig tid avstår från lettiskt territorium«. Vad det löftet var värt skulle visa sig längre fram.

Det land man nu hade att ta över var till stora delar ödelagt av kriget. I Gebers bok »Ha de rätt att leva« (1943), kan man läsa följande: »Av de 2,552,000 invånare, som landet haft 1914, vore blott 1,596,000 vid liv och befunne sig på lettiskt område« (1920). De som inte dött, befann

sig sannolikt på okänd plats i det vidsträckta Ryssland. Regeringen, som skulle bygga upp den nya staten, hade nu en gigantisk uppgift framför sig. Gårdar, fabriker, vägar och järnvägar behövde repareras och i jord- och boskapsnäringen hade man förlorat mängder med djur och fått mark förstörd. Jordbruket var en av de viktigaste tillgångarna i Lettland. En starkt bidragande orsak till de stora framgångarna framöver, var den agrarreform Lettland antog i september 1920. 1,7 miljoner hektar jord, som tidigare hört till staten, kyrkan, adeln eller städerna, delades upp och delades ut till den stora egendomslösa lantbefolkningen. Jordbrukarna blev självständiga och produktionen började växa, något som i sin tur gynnade utrikeshandeln. Mikelis Maliks, som deltagit i befrielsekriget, fick som tack för sina insatser ett stycke jord i Durbe och pengar till att bygga ett hus. Jekabs Maliks fick en medalj och sitt namn inristat på ett monument, som hyllade de första soldaterna som tagit aktiv del i Lettlands befrielsekrig. Det glädjerusiga landet var på många områden före sin tid. Bland mycket annat infördes en sociallagstiftning som reglerade arbetsdagen till åtta timmar. Ja, det fanns sannoligen mycket för familjen Maliks att förundras över när de gick in i »det glada tjugotalet«.

Janis kände en stor lättnad över att kriget var över och att Lettland nu blivit självständigt. Det var knappt så att han förstod. Hela sitt liv hade han varit underordnad tsaren i Sankt Petersburg. Allt hade ryssarna bestämt. Nu skulle de få styra sig själva. Dessutom hade han utökat sina åkrar och fått ett lån för att skaffa nya hästar och kor. Han såg ut över sina nyplöjda åkrar som nu var större än de någonsin varit tidigare. Vid femtiosex år fyllda kände han sig stark och full av lust att ta itu med gårdens alla sysslor. Den dagen krafterna inte räckte till, litade han på

att sönerna tog över. Fast den dagen hoppades han skulle dröja länge än.

Den enda dag man tog det lite lugnare var söndagen. Vilodagen skulle helgas, och eftersom det var långt till kyrkan i Liepaja, brukade Janis samla familjen kring långbordet i storstugan. Marija satte sig vid kortändan närmast köket medan Janis placerade sig mittemot på den andra sidan av det långa grovt tillyxade bordet. Elva barn och två vuxna. Det blev trångt när alla hade satt sig. Framför Janis låg föräldrarnas gamla slitna bibel. Här och där stack det ut skrynkliga papperslappar och den trasiga ryggen hade han försökt laga med en klisterremsa. Nu väntade alla på att han skulle börja tala. När det var helt tyst, tog Janis till orda med en långsam mörk röst som han aldrig annars använde. Alberts tyckte han lät som sin bror, som var präst i den lutherska kyrkan. Alla knäppte sina händer och läste med i fader vår.

Efter bönen satt alla tysta en stund medan Janis öppnade Bibeln och började läsa om den barmhärtiga samariten. När berättelsen var klar blev det amen och en stunds tystnad, innan han läste vidare. Sida efter sida fortsatte det framåt i ett oändligt långsamt tempo. Flugorna kröp på fönstren och det hade nu blivit rejält varmt i rummet. Alberts längtade ut till havet. Bara stå där, andas in den friska luften och se på vågorna som rullade in mot stranden. Någon gång skulle han ta reda på vad som fanns där på andra sidan. Att sitta så här och lyssna till far var det värsta han visste. Och varje söndag var det på samma sätt. När han blev stor skulle han aldrig mer gå i kyrkan, tänkte han när far äntligen blev klar med sin predikan. Nu fick barnen resa sig, men innan de lämnade rummet, fick de gå fram till mor och kyssa henne på handen.